

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องกรุณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาถึงองค์ธรรมของ "กรุณา" และ 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์ในการวินิจฉัยปัญหาจริยธรรม และหาแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักธรรมข้อกรุณา โดยใช้วิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงเอกสาร ค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา บทความ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณธรรมข้อกรุณา นำมาอธิบาย ประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันแล้ว นำเสนอแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

5.1.1 ความหมายและเนื้อหาของกรุณา

จากการศึกษา พบว่า กรุณาหมายถึง ความหวังใจ ทนไม่ได้ที่จะสงสารผู้ประสบทุกข์ ใฝ่ใจ ในการจะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของปวงสัตว์ จึงคิดหาทางช่วยเหลือสัตว์โลก ทั้งนี้ เพื่อให้สัตว์โลกได้หลุดพ้นจากความทุกข์ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

การปฏิบัติกรุณาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทต้องประกอบด้วยองค์ธรรมของ กรุณา หรือส่วนประกอบที่เป็นจริง 4 ประการ ได้แก่

1. ลักษณะของกรุณา คือ คิดเปลื้องทุกข์ หรือการคิดหาทางช่วยเหลือผู้อื่นให้หลุดพ้นจากความทุกข์
2. รสหรือสภาวะของกรุณา คือ ทนไม่ได้ต่อความทุกข์ของคนอื่น เป็นอารมณ์ที่รู้ได้ของกรุณา คือความรู้สึกหวังใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ หาที่พึ่งพิงมิได้
3. ผลของกรุณา คือ ความไม่เบียดเบียน
4. เหตุใกล้ของกรุณา คือ มองเห็นสัตว์ที่ถูกความทุกข์ครอบงำ เป็นผู้นำสงสาร

5. สมบัติของกรุณา คือ ระวังความเบียดเบียน
 6. วิบัติของกรุณา คือ ความเกิดขึ้นแห่งความโศก

กรุณาเป็นธรรมคู่ที่มักจะใช้คู่กันกับเมตตา จนบุคคลทั่วไปมักเข้าใจผิดว่า มีความหมายเดียวกัน จึงมักจะเป็นไปในลักษณะที่ใช้สับสนปะปนกันไป แท้ที่จริงเมตตาหมายถึงความรักความปรารถนาดีแก่บุคคลปกติโดยทั่วไปให้ประสบแต่ความสุข ในขณะที่ กรุณาเป็นความหวังช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ให้เขาได้รอดพ้นจากทุกข์ด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและบริจาคทาน เป็นต้น

เมื่อจัดแยกกรุณา แล้ว มีอยู่ 3 ประเภทคือ

1. กรุณาจิต หมายถึง จิตที่รู้แจ้งอารมณ์ภายใน ประกอบกันด้วยการสงสาร กิริยาสงสาร ความสงสารในสัตว์โลกทั้งหลาย แล้วคิดหาทางช่วยเหลือให้เขาหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ด้วยความไม่มีแวง ไม่มีการปองร้าย ไม่มีพยาบาท ไม่มีเบียดเบียน

2. กรุณากิจ หมายถึง งานที่กระทำด้วยกรุณา หรือหน้าที่ของกรุณา เริ่มตั้งแต่การเห็นสัตว์โลกประสบทุกข์แล้ว มีความเอ็นดู สงสาร ปรานี คิดสงเคราะห์เขาด้วยจิตปรารถนาให้เขาพ้นจากทุกข์ตามฐานะที่ตนจะพึงทำได้ และช่วยให้เขาพ้นจากทุกข์นั้น

3. กรุณาคุณ หมายถึง กรุณามืออุปการะ มีสภาพดีงาม เกื้อกูล เป็นประโยชน์ เห็นได้จาก พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ และกรุณาคุณ ซึ่งปรากฏในบุคคลทั่วไป เมื่อปฏิบัติกรุณาแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่นโดยลำดับ สัมสมดีแล้ว ปรารถด้วยดีแล้ว ทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเกิดประโยชน์ 11 ประการ คือ ย่อมหลับเป็นสุข ย่อมตื่นเป็นสุข ย่อมไม่ฝันร้าย ย่อมเป็นที่รักแห่งมนุษย์และอมมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายย่อมรักษา ไฟ ยาพิษ คานหรือศาสตราย่อมไม่กล้ากรายได้ จิตย่อมตั้งมั่นโดยรวดเร็ว สิ้นน้ำย่อมส่องใส เป็นผู้ไม่หลงตาย และหากไม่บรรลุนิพพานสูงสุด ย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก

พฤติกรรมกรุณาเป็นเรื่องของจริยธรรมซึ่งเป็นกุศลกรรม มีคุณค่าคืออรรถะหรือประโยชน์ 3 ประการคือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ ประโยชน์ที่บุคคลจะพึงได้ พึงถึงในปัจจุบัน ที่เห็นได้ชัดคือ ผู้ให้ความกรุณาย่อมมีปิติ รู้สึกสบายใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น
2. สัมปะรายิกัตถะ ประโยชน์ที่บุคคลจะพึงได้ พึงถึงในอนาคตต่อไป คือ เมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว ผู้รับความช่วยเหลือ ย่อมคิดตอบแทนบุญคุณผู้ให้ความช่วยเหลือจากวันเป็นเดือน ปีและชาติต่อไป

3. ประระมัดระวัง ประโยชน์อย่างสอดคล้อง นั่นคือ เมื่อเจริญกรณากาวนาเป็นอย่างยิ่ง จิตอยู่ด้วยรู้
 ญาณก็มี ปัญญาก็มี วิมุตติญาณทัตสนะย่อมเกิดขึ้น จิตย่อมหลุดพ้นเป็นภาวะนิพพาน ในที่สุด
 ประโยชน์ที่พึงได้รับจากการบำเพ็ญกรณา ในขั้นต้นย่อมเป็นประโยชน์สำหรับบุคคลตามหลัก
 อัตตะ 3 ได้แก่ อัตตัตตะคือประโยชน์ตน ปรัตตะคือประโยชน์ผู้อื่น และ อุภยัตตะคือประโยชน์ร่วม
 กันทั้งสองฝ่าย และเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการเจริญกุศลกรรมดังกล่าว ควรปฏิบัติกรณา โดยยึดถือ
 ว่า

1. กรณาเป็นการกระทำ (Action) ที่แสดงออกว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้อง
2. แสดงออกอย่างต่อเนื่อง (Consequences)
3. คุณลักษณะ (Character) ของกรณาเมื่อปฏิบัติแล้ว เป็นการทำได้
4. มีแรงจูงใจที่เป็นแรงผลักดัน (Motive) ให้ประพฤติกรณาในระเบียบแบบแผนอย่างตั้งใจ

การแสดงผลออกซึ่งพฤติกรรมกรณามี 2 ทิศทาง คือ

1. ในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น เมตตากรณา กรณาปรานี เอื้อเพื่อเพื่อแผ่
 แบ่งปันสิ่งของ เห็นอกเห็นใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน
2. ในทิศทางตรงกันข้ามกับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น กรณามากแสดงออกในลักษณะไม่ก้าวร้าว
 ไม่เบียดเบียน ไม่โหดร้าย ไม่ทารุณ ไม่ข่มขู่ข่มเหงรังแกผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์

พฤติกรรมกรณาเป็นพฤติกรรมเพื่อสังคม (Pro-Social Behavior) ที่มักจะประกอบด้วยประเพณี
 หรือค่านิยม ดังต่อไปนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ส่งผลให้มนุษย์เสียสละ
 เพื่อสังคมได้
2. ประเพณีของความเสมอภาค (Equity) ทำให้มนุษย์แลกเปลี่ยนการช่วยเหลือกันและกันเพื่อ
 ความเท่าเทียมกันในสังคม
3. ประเพณีเกี่ยวกับการเสนอและสนอง (Reciprocity) ก่อให้เกิดการเกื้อกูลและการตอบแทน
 บุญคุณกัน

พฤติกรรมกรณาแสดงออกซึ่งความเห็นอกเห็นใจ และความมีน้ำใจ ทำไปเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น
 เป็นเจตนาที่ไม่หวังรับผลตอบแทนกลับมา เป็นการบำเพ็ญกุศลสร้างผลประโยชน์แก่กลุ่มสังคม เป็น
 การสร้างความดีอย่างหนึ่ง แม้ว่า กระทำเพราะสถานการณ์บีบคั้นโดยอัตโนมัติหรือถูกชักชวนให้
 กระทำก็ตาม ล้วนเป็นการกระทำที่มีความหมายที่เน้นแรงจูงใจหรือเจตนา (Motivational or Intentional

Definition) ความหมายที่เน้นทางจริยธรรม (Moral Definition) และความหมายที่เน้นการปฏิบัติ (Behavioral Definition) ที่บุคคลพึงกระทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ประหนึ่งว่ากำลังทำประโยชน์ต่อตนเอง

5.1.2 หลักการวินิจฉัยปัญหาและแนวทางปฏิบัติกรรณาในสังคมไทย

ในวิทยานิพนธ์นี้ ได้ใช้เกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมกรรณาตามหลักการหรือมาตรการขององค์ธรรมของกรรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นทรรคนะแบบเจตน์จำนงนิยม (Intentionalism) เพราะถือว่าค่าทางจริยธรรมเป็นถึงแน่นอนตายตัวตามเจตนาหรือแรงงุงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำโดยไม่มีโลกไม่มีโกรธ ไม่มีหลง เป็นมาตรฐานการตัดสินการกระทำ โดยไม่ขึ้นกับบุคคล สถานที่ และเวลา ส่วนปัญหาเกี่ยวกับค่าทางจริยธรรมของกรรณา นั้น เป็นปัญหาเกี่ยวกับความมื่ออยู่ของค่าทางจริยธรรมแห่งพฤติกรรมกรรณา ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นทรรคนะแบบวัตถุวิสัย (Objectivism) คือ เชื่อว่าค่าทางจริยธรรมมื่ออยู่จริงในโลกนี้ มื่ออยู่ด้วยตัวมันเอง มีลักษณะแน่นอน ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสภาพแวดล้อม

เมื่อนำแนวคิดเรื่องกรรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มาวิเคราะห์ปัญหาเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับกรรณาแล้ว ได้ผลสรุป ดังนี้

1. ปัญหาการละเว้นที่จะปฏิบัติกรรณา ขึ้นกับเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น
 - 1) ผู้พบเห็นเหตุการณ์ มีแนวโน้มที่จะลดพฤติกรรมกรรณาหากไม่รู้จักหรือแตกต่างจากผู้เคราะห์ร้าย
 - 2) ตัวแปรเกี่ยวกับผู้ให้ความช่วยเหลือ หากอยู่ในสภาวะหลังความล้มเหลว หรือมัวแต่ครุ่นคิดถึงตนเอง หรืออารมณ์ไม่ดี หรือไม่เคยเห็นผู้อื่นถูกทำร้าย และรู้สึกว่ ตนสูญเสียแล้ว ย่อมมีแนวโน้มในการลดพฤติกรรมกรรณาเช่นกัน
 - 3) ภูมิหลังผู้ให้ความช่วยเหลือ พบว่ หากผู้ให้ความช่วยเหลือมีภูมิถำเนาอยู่ในตัวเมืองหรือทางครอบครัวไม่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ก็มีแนวโน้มที่จะลดพฤติกรรมกรรณาอีกด้วย
 - 4) ด้านผู้เคราะห์ร้าย หากมีลักษณะแข็งแรง เช่น ผู้ชาย ผู้ใหญ่ หรือไม่คล้ายคลึงกับผู้พบเห็นเหตุการณ์ หรือ ไม่ชี้ชัดว่ต้องการความช่วยเหลือ ย่อมมีแนวโน้มที่จะลดพฤติกรรมกรรณาได้

5) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากคลุมเครือ ไม่ชัดเจน หรือ อันตรายไม่น่าภิรมย์ หรือต้องลงแรงอย่างสูง หรือสถานที่แห่งนั้นมีผู้อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้พบเห็นเหตุการณ์ลดพฤติกรรมการกรณา เช่นกัน

2. ปัญหาการปฏิบัติกรณา เมื่อนำแนวคิดเรื่องกรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มาวิเคราะห์ปัญหาเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับกรณาแล้ว ได้ผลสรุป ดังนี้

1) ปัญหาการรณขมาต ยังขัดแย้งกับหลักธรรมข้อกรณา เพราะกระทำด้วยการฆ่าหรือเบียดเบียน ย่อมไม่ใช่กรณาด้วยความกรณา

2) ปัญหาการเลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปฆ่าเป็นอาหาร ต้องพิจารณาควบคู่กับเจตนาของผู้เลี้ยงว่า หากผู้เลี้ยงรู้อย่างชัดเจนว่าผู้ซื้อจะนำสัตว์นั้นไปฆ่าเป็นอาหารหรือตนเลี้ยงเพื่อนำไปฆ่าเป็นอาหาร ย่อมถือได้ว่า ผู้เลี้ยงสัตว์นั้น ไม่มีความกรณาต่อสัตว์ ยกเว้นกรณี ที่ผู้เลี้ยงสัตว์ได้ขายหรือให้สัตว์นั้นแก่บุคคลอื่น โดยไม่รู้ว่าจะนำสัตว์นั้นไปฆ่าเป็นอาหาร ยังคงเป็นผู้มีความกรณาต่อสัตว์เลี้ยง นั้น

คุณธรรมข้อกรณามีความสำคัญถึงขั้นเป็นสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ในสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกันเพื่อความสงบสุขของสมาชิกในสังคม ดังนั้น เพื่อป้องกันปัญหา และอันตรายจากการปฏิบัติกรณาที่ผิดพลาด ทุกหน่วยงาน องค์กรรัฐบาลและเอกชนจึงจำเป็นต้องเร่งปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างถูกต้อง ชัดมั่นในหลักบุญกิริยา และนำไปประยุกต์ใช้ให้ถูกต้อง เหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์ และผลการศึกษาแนวคิดเรื่องกรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้นำเสนอ อาจพบว่า วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกรณาในพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น จากลักษณะนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากจะพัฒนาแนวคิดเรื่องกรณาในสังคม จึงเห็นควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับคุณค่าของกรณาในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป